

LITERATURA DIDÀCTICA I MORALITZADORA MEDIEVAL (s. xiii-xv). Les traduccions de literatura moralitzant abasten una gamma molt àmplia de textos, que va des de l'herència d'obres clàssiques i escolars fins als reculls d'exemples, passant per tractats de vicis i virtuts, traduccions i compilacions a partir de materials aràbics, bestiari i *exempla* antics. Hi predominen els originals llatins, però és un àmbit amb un nombre important de traduccions del francès, sobretot, de l'occità i de l'italià. Els *Disticha Catonis* exemplifiquen els reculls de màximes morals d'origen antic; el seu caràcter escolar n'assegura una àmplia difusió, evidenciada en les tres versions catalanes diferents que se'n conserven.

Pertanyen també a un àmbit més aviat sapiencial les traduccions del *Sidrac* (de la primera meitat del segle xiv) i del *Secretum secretorum* (dues traduccions, la més antiga del primer quart del xiv); materials d'aquestes dues obres, juntament amb d'altres, són traslladats també dins l'anomenat *Llibre de doctrina de Jaume d'Aragó*. Entre els llibres de vicis i virtuts, la traducció més rellevant és la de la *Somme le roi* de Laurent de Blois, que data dels primers anys del segle xiv i que deriva probablement d'intermediaris occitans. L'occità és també la llengua original del *Breviari d'amor* de Matfre Ermengaud, que va ser traduït al català, en prosa, al segle xiv, havent-ne eliminat la part referida a l'amor trobadoresc. L'aportació italiana prové del *Fiore di virtù*, amb dues traduccions diferents; la segona, de Francesc de Sant Climent¹, difosa per mitjà de diverses edicions impreses a partir de 1489. Són molt importants les versions de dos autors del segle xiii: Joan de Gal·les i Albertà de Brescia. Del primer, al segle xiv se'n van traduir el *Communiloquium* i el *Breviloquium*, en què vehicula l'ensenyament de vicis i virtuts a través de l'exemplificació extreta del món antic. Del segon, també anònimament, en van ser traslladades tres obres: *Llibre de l'amor i de la caritat*, *Llibre de consolació i consell* i *Llibre de doctrina de ben parlar* (aquest darrer, traduït dues vegades). Resulta singular la versió d'un exemplari per a ús de predicadors com l'*Alphabetum narrationum* (*Recull d'exemples i miracles ordenats per alfabet*). Cal destacar, així mateix, les traduccions de relats de caràcter exemplar (*La filla del rei d'Hongria* i *La filla de l'emperador Constantí*, dues versions de la *Història d'Amic i Melis*, *El fill del senescal d'Egipte*) i la versió en vers, transmesa per via occitana, del *Llibre dels set savis de Roma*, descendent del *Sindibad*. Del difós tractat *De moribus hominum et de officiis nobilium super ludo scachorum* (*Llibre sobre el joc dels escacs*), de Jaume de Cèssulis, se'n van emprendre dues traduccions. Malgrat el valor parcialment enciclopèdic, la versió catalana del *Bestiario toscano* incorpora la moralització de les natures dels

animals [Josep Pujol]

- ALBERTÀ DE BRETANYA [DE BRESCIA]. *Consells e proverbis trets d'una doctrina de ben parlar*. Ed. d'Antoni Bulbena Tusell. Barcelona: Fidel Giró, 1901.
- ALBERTANO DA BRESCIA. *Llibre de consolació i de consell*. Ed. de G. E. Sansone. Barcelona: Barcino, 1965.
- ARNAU DE LIEJA. *Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet*. Ed. de Josep-Antoni Ysern Lagarda. Barcelona: Barcino, 2004.
- BATALLER, Alexandre. *Les traduccions catalanes del "Liber de moribus hominum et officiis nobilium Super ludo schachorum" de Jacobus de Cessulis*. València: UV, 2002. Tesi doctoral. *Bestiaris*. Ed. Saverio Panunzio. Barcelona: Barcino, 1963-1964.
- CESSULIS, Jacme. *De les costumes dels hòmens e dels oficis dels nobles sobre'l joch dels escachs, compost per frare Jacme Cessulis. Translatat de latí*. Ed. Josep Brunet. Barcelona: L'Avenç, 1900.
- CESSULIS, Jaume. *Libre de bones costumes dels homens e dels oficis dels nobles. Sermó d'en Jaume Cessulis en latí preycat sobre lo joch dels scachs trelladat en lo XVen segle a la lenga catalana segons un ms. de la Catedral de Girona*. Ed. Antoni Bulbena Tusell i Manuel de Bofarull. Barcelona: Francisco X. Altés, 1902.
- CLOSA FARRÉS, Josep. "La versió catalana inèdita dels *Disticha Catonis* de la Biblioteca Colombina de Sevilla. Transcripció i comentari". *Anuario de Filología* 9 (1983), p. 9-33.
- ERMENGAUD, Matfre. *Breviari d'amor. Manuscrit valencià del segle XV*. Ed. Antoni Ferrando. Paterna: Vicent Garcia, 1980.
- Flors de virtut. Versió catalana de F. de Santcliment*. Ed. Anna Cornagliotti. Barcelona: Barcino, 1975.
- Il Libro di Sidrac: versione catalana*. Ed. de Vincenzo Minervini. Cosenza / Roma: Lerici, 1982.
- JOAN DE GAL·LES. *Breviloqui*. Ed. de Norbert d'Ordal. Barcelona: Barcino, 1930.
- JAUME I. *Llibre de saviesa (llibre de doctrina)*. Ed. de Josep-David Garrido. València: Tres i Quatre, 2009.
- Llibre dels set savis de Roma*. Ed. d'Andrea Giannetti. Bari: Adriatica, 1996.
- Novel·letes exemplars*. Ed. R. Aramon i Serra. Barcelona: Barcino, 1934.
- RAMON I FERRER, Lluís. *Edició crítica i estudi de la Summa de col·lacions de Joan de Gal·les*. València: UV, 1997. Tesi doctoral
-
- BATALLER, Alexandre "Una traducció cancelleresca: el *Libre de les costumes dels hòmens e dels oficis dels nobles sobre lo joch dels escachs* de Jaume de Cèssulis". A: *Actes del XIIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: PAM, 2007, vol. 3, p. 155-170.
- CLOSA FARRÉS, Josep "Entorn d'una traducció catalana inèdita dels *Disticha Catonis*". A: *Homenatge a Antoni Comas*. Barcelona: UB, 1985, p. 87-93.
- GRAHAM, Angus "Albertanus of Brescia: A Preliminary Census of Vernacular Manuscripts". *Studi Medievali* 41 (2000), p. 891-924.
- INFANTES, Víctor "El *Catón* hispánico: versiones, ediciones y transmisiones". A: José Manuel Lucía Megías (ed.). *Actas del VI Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, 1997, vol. II, p. 839-846.
- RAMON I FERRER, Lluís "La tradició textual de la traducció catalana del *Communiloquium* de Joan de Gal·les". A: Antoni Ferrando i Albert Hauf (eds.). *Miscel·lània Joan Fuster*. Barcelona: PAM, 1993, vol. VII, p. 45-64.
- RICKETTS, Peter T. "The Hispanic Tradition of the *Breviari d'Amor* by Matfre Ermengaud de Béziers". A: D. Atkinson i A. Clarke (eds.). *Hispanic Studies in Honour of J. Manson*. Oxford: The Dolphin Book, 1972, p. 228-253

WITTLIN, Curt J. "Les traduccions catalanes de la *Somme le Roi (De vicis i virtuts)* de fra Llorenç". *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* 59 (1983), p. 395-433.

WITTLIN, Curt J. "Una versió catalana manuscrita del *Fiore di virtù* fins ara desconeguda (B. de Catalunya, ms. 2012)". A: M. de las Nieves Muñiz (ed.). *La traduzione della letteratura italiana in Spagna (1300-1939). Traduzione e tradizione del testo. Dalla filologia all'informatica*. Barcelona: UB / Franco Cesati Editore, 2007, p. 47-58.

ZAMUNER, Ilaria "La tradizione romanza del *Secretum secretorum* pseudo-aristotelico. Regesto delle versioni e dei manoscritti". *Studi Medievali* 46 (2005), p. 31-116.

ZAMUNER, Ilaria "Il volgarizzamento catalano Ct3 del *Secretum secretorum* Ps.-Aristotelico e il codice 1474 della Biblioteca Nacional de Madrid". *Quaderni di Lingue e Letterature* 31 (2006), p. 237-245.